

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สังคมทั่ว ๆ ไป และโดยเฉพาะสังคมในประเทศที่กำลังพัฒนานั้น บทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของสื่อมวลชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะสื่อมวลชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการที่จะทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นในการศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนในการให้การศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชน จึงเป็นการแสวงหาข้อมูลเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ ของสื่อมวลชนอย่างหนึ่ง ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในเรื่องนี้มีหลายประการ อาทิ เช่น ความหมายและประเภทของสื่อมวลชน หน้าที่ของสื่อมวลชนในการพัฒนาสังคม บทบาทของสื่อมวลชนแต่ละชนิดในฐานะสื่อมวลชนต่อสังคม เป็นต้น

ความหมายและประเภทของสื่อมวลชน

สื่อมวลชน (Mass Media) เป็นคำที่ใช้ในความหมายของสื่อที่กำหนดลักษณะของผู้รับสารที่เป็นมวลชน (Mass) ลักษณะที่บ่งบอกถึงมวลชนก็คือ ประชาชนผู้รับสารมีจำนวนที่ไม่สามารถนับได้แน่นอน และประชาชนที่อาจจะเคยเห็นหรือไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อนเลยก็ได้ มวลชนไม่มีขอบเขตจำกัดแน่นอน และที่สำคัญคือผู้ส่งไม่สามารถสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับได้โดยทันที โดยทั่วไป สื่อมวลชนจะได้แก่หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ (ณรงค์ สมพงษ์ 2530 : 42)

เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ (2530 : 42) ได้อธิบายว่า "สื่อมวลชน" ยังมี ความหมายคลุมไปถึง เครื่องมือทางเทคนิคซึ่งการสื่อสารถึงมวลชนต้องใช้จากความหมายดังกล่าว สื่อมวลชนจึงประกอบด้วย

1. สื่อสิ่งพิมพ์ (Print media) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือแผ่นพับ จดหมายเวียนและใบปลิวประกาศ เป็นต้น
2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic media) ได้แก่ วิทยุ และการบันทึกเสียงต่าง ๆ ซึ่งผ่านทางหู หรือ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการบันทึกวิดีโอซึ่งผ่านทางตาและหู

ชัชยงค์ พรหมวงศ์ (2530 : 270) ได้ให้ความหมายว่า สื่อมวลชนเป็นสื่อที่ใช้ส่งสารจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไปยังผู้รับที่มีจำนวนมากและอยู่ต่างถิ่นต่างที่กันในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลากัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งสารซึ่งได้แก่ ข่าว ความรู้ ความคิดเห็น ความบันเทิงและแจ้งความ ฯลฯ ไปสู่มวลชนด้วยความรวดเร็ว เที่ยงตรงและประหยัด

จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งสารไปยังผู้รับสารที่มีอยู่จำนวนมากโดยมีสื่อต่าง ๆ เป็นตัวนำ ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์

ส่วนคำว่า การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์ (2516 : 27) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสื่อสารมวลชนเป็นการติดต่อสื่อสารไปสู่บุคคลมากมายทั่วประเทศ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีฐานะอาชีพวัยแตกต่างกัน ผู้ที่รับสารได้แก่ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ผู้ฟังวิทยุกระจายเสียง ผู้ชมโทรทัศน์ และภาพยนตร์ หากมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน หรือต่างเรื่องกันก็ขึ้นอยู่กับความสนใจของบุคคลแล้วอาจปรารถนาปราศรัยกับญาติมิตรเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และในการนี้สารที่คนได้รับก็จะแพร่ไปในหมู่ของคน

หน้าที่ของสื่อมวลชนต่อการพัฒนาสังคม

แฮโรลด์ ลาสเวลล์(Harold Lasswell 1948 : 37-51) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันได้กล่าวถึงหน้าที่ที่สำคัญ 3 ประการของสื่อมวลชนคือ

1. สื่อมวลชนมีหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ และรายงานข่าวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนทราบ
2. สื่อมวลชนมีหน้าที่ประสานส่วนต่าง ๆ ของ สังคม หรืออธิบายข้อกำหนดและความเห็นให้ประชาชนเข้าใจยิ่งขึ้น
3. สื่อมวลชนมีหน้าที่รักษา ถ่ายทอดวัฒนธรรม หรือทำหน้าที่ให้การศึกษา

ต่อมานักสังคมวิทยาอีก 2 ท่านคือ วิลเบอร์ แชรรมม์และชาร์ลส์ อาร์ ไรท์ (Wilbur Schramm and Charles R. Wright) ได้เพิ่มหน้าที่ข้อที่ 4 คือ

4. สื่อมวลชนมีหน้าที่ให้ความบันเทิง คือการให้ความบันเทิงแก่ผู้เปิดรับชมสื่อมวลชน (อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน 2529 ก : 133)

วิลเบอร์ แชรรมม์ (Schramm 1975 : 33-34) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ โดยทั่ว ๆ ไปของสื่อมวลชนคือสังคมไว้ดังนี้

1. สื่อมวลชนให้ข่าวสารความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
2. เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นขัดแย้งในปัญหาต่าง ๆ มีผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนที่อยู่ในสังคม
3. เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ประชาชน เท่ากับ เป็นแหล่งเพิ่มพูนปัญญา อันนำมาซึ่งความก้าวหน้าของคนเองและสังคม
4. ในความบันเทิง เพื่อให้ประชาชนได้พักผ่อนทางจิตใจ คลายความตึงเครียดและให้ความสนุกสนาน
5. ให้บริการทางธุรกิจ เพื่อประโยชน์ต่อการค้าและเศรษฐกิจของสังคม

เกษม ศิริสัมพันธ์ (2508 : 70 - 72) ได้กล่าวถึงหน้าที่ที่สำคัญของการสื่อสารมวลชน ไว้ดังนี้

1. หน้าที่ในการเสนอข่าวข้อเท็จจริง การสื่อสารมวลชนเป็นการบริการสาธารณะเพื่อการกระจายข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้สมาชิกในสังคมทราบ
2. หน้าที่ในการเสนอความคิดเห็น สื่อสารมวลชนทุกประเภทมีบทบาทสำคัญในการเสนอความคิดเห็นในปัญหาหนึ่งปัญหาใด ซึ่งมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันเป็นส่วนรวมของสังคม สื่อมวลชนเป็นผู้นำที่สำคัญในทางความคิดเห็นของมวลชน
3. หน้าที่ในการให้ความบันเทิง การให้ความบันเทิงแก่มวลชนเป็นหน้าที่ประการสำคัญของสื่อสารมวลชนทุกแขนง
4. หน้าที่เป็นผู้แนะนำอันเป็นคุณประโยชน์แก่สมาชิกมวลชนของสังคมด้วย การสื่อสารมวลชนนับได้ว่าเป็นสื่อในการศึกษาประเภทหนึ่ง สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เป็นเสมือนหนึ่งหน้าต่างที่เปิดให้เห็นและเรียนรู้สิ่งภายนอกกรอบ ๆ ตัวในโลกปัจจุบัน บุคคลซึ่งละเลยไม่ยอมใช้สื่อมวลชนเปรียบเสมือนขังตัวเองอยู่ในห้องมืดไม่ยอมเปิดหน้าต่างดูเดือนดูตะวัน

หน้าที่ของสื่อมวลชนเหล่านี้ ได้ถูกยึดปฏิบัติทั่วไปในสังคมที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับสื่อสารมวลชน แต่ความยากน้อยในทางปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวนั้นแตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะยังมีปัจจัยอีกหลายประการ

ที่จะต้องคำนึงถึงและเป็นข้อจำกัด ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ เช่น ประเภทของ สื่อมวลชน นโยบายของผู้บริหารสื่อมวลชน ความต้องการของผู้ใช้สื่อมวลชน ข้อจำกัดทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (ศิริชัย ศิริกายะ 2520 : 142)

ประมะ สตะเวทิน (2529 ข : 147-149) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของการสื่อสารในการ พัฒนาสังคมว่า การปฏิบัติหน้าที่ของการสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปนั้น มี ลักษณะดังนี้

1. หน้าที่ในการให้ข่าวสาร (Information Function) ก่อนที่ประเทศจะพัฒนาไป ได้นั้นประชาชนต้องมีความกระตือรือร้น (aspiration) ที่จะพัฒนาตัวเอง และสังคม โดยส่วนรวม ดังนั้นหน้าที่ของการสื่อสารจึงเป็นการให้ข่าวสารแก่ประชาชนในลักษณะที่สร้างบรรยากาศแห่งการ พัฒนาคด้วยการ เสนอข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาแก่ประชาชนให้มาก ๆ สารระของข่าวสารที่เสนอ ได้แก่ วิถีชีวิตของสังคมที่พัฒนา โดยการพัฒนาต่าง ๆ ระบบการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ของประเทศตนเอง และประเทศที่พัฒนา เป้าหมายและปัญหาของการพัฒนา การเสนอข่าวสารใน ลักษณะนี้เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจต่อการพัฒนา ได้รู้ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้หูตากว้างขึ้น และสามารถเปรียบเทียบตัวเองและสังคมของตัวเอง กับสังคมอื่น และคนในสังคม อื่นได้

2. หน้าที่ในการชักจูงใจ (Persuasive Function) หน้าที่ของการสื่อสารใน ประเทศที่กำลังพัฒนาก็คือการชักจูงใจให้ประชาชน เปลี่ยนวิถีชีวิตของคนและเข้าร่วมในโครงการ พัฒนาอย่างจริงจัง (active participation) ด้วยการแสดงความคิดเห็น สนับสนุนโครงการ พัฒนาของรัฐบาล และชี้แนะการตัดสินใจของประชาชน ตลอดจนชี้แนะให้เห็นถึงประโยชน์ที่ประชาชน และสังคมโดยรวมจะได้รับการพัฒนา

3. หน้าที่ในการให้ความรู้ (Educational Function) ในการพัฒนาประเทศนั้น เพื่อประชาชนได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับความจำเป็นของการพัฒนาจนเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น และตัดสินใจที่จะ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนแล้ว สิ่งก็ตามมาก็คือ ทำอย่างไรประชาชนจึงจะมี ความรู้ความสามารถในการที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ นั่นก็คือทำอย่างไร ประชาชนจึงจะมีความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคนในสังคมใหม่ ทำ อย่างไรประชาชนจึงจะมีความสามารถในทางที่จะใช้ชีวิตการใหม่ ๆ ในการผลิตผลผลิตทางการ เกษตรหรือในการประกอบอาชีพของคน คำตอบก็คือ รัฐบาลจะต้องให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งใน

ประเทศในเรื่อง อ่านออก เขียนได้ (Literacy) การเกษตร (Agriculture) การสาธารณสุข (Health) และการช่าง (Mechanical and Electronic Skills) การสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อมวลชนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการที่จะให้ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวของประชาชนให้เข้ากับการพัฒนาสังคมได้โดยการให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งในเรื่องการอ่านออกเขียนได้ การปรับปรุงการกินอยู่และการประกอบอาชีพ

สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ในการให้การศึกษา ให้ความรู้แก่ประชาชนได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การให้ความรู้โดยตรงได้แก่ การใช้สื่อมวลชนสำหรับการศึกษา ในโรงเรียนโดยทำหน้าที่เป็นสื่อทัศนูปกรณ์ (Audio-visual aide) สำหรับการให้ความรู้โดยอ้อม เป็นการใช้สื่อมวลชนเพื่อให้เกิดการศึกษาทางอ้อมแก่ประชาชนทั่วไป โดยสื่อมวลชนทำหน้าที่เสนอความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย ความรู้ทั่วไป เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนที่อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฟังวิทยุ ชมโทรทัศน์ วิทยุทัศน์ และภาพยนตร์ได้รับความรู้เหล่านั้นโดยอัตโนมัติ

ในการพัฒนาสังคม บำรุง สุขพรรณ (2526 : 16-22) ได้กล่าวว่าสื่อมวลชนมีบทบาทช่วยการพัฒนาสังคมได้ 4 ประการ คือ

1. การพัฒนาทางการเมือง สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ส่งข่าวสารจากรัฐบาลไปยังประชาชน และในทำนองเดียวกันก็รับความคิดเห็นจากประชาชนเสนอขึ้นไปยังรัฐบาล ทำให้สามารถทราบความต้องการของประชาชนได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งประชาชนและรัฐบาลเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

2. การพัฒนาทางการศึกษา สื่อมวลชนมีหน้าที่จะต้องเสริมสร้างพุทธิปัญญา (Intellectual) ให้แก่สมาชิกของสังคม

พระราชวรานี ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้นโดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือทั้งชีวิต ตัวพัฒนานั้นคือการศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาแล้วก็จะเอาคุณสมบัติที่ดีมีซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การศึกษาก็เลยกลายเป็นเครื่องมือของการพัฒนา เมื่อมีการศึกษาคิดแล้วจะไปพัฒนาประเทศ พัฒนาวัตถุ หรือพัฒนาอะไร ๆ ก็พัฒนาได้อย่างถูกต้องโดยใช้การศึกษาที่ถูกต้อง เป็นเครื่องมือพัฒนา (พระราชวรานี

(ประยุทธ์ ปยุตโต) 2530 : 70)

3. การพัฒนาทางด้านของเศรษฐกิจ สื่อมวลชนจะให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตใหม่ ๆ ตลอดจนช่องทางของอาชีพต่าง ๆ ทำให้ประชาชนสามารถปรับตัวเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

4. การพัฒนาด้านสังคม สื่อมวลชนจะช่วยสื่อความหมายให้บุคคลในสังคม ประสาน-
สามัคคีระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ อีกทั้งระหว่างประชาชนในชนบทกับประชาชนในเมืองให้เข้าใจถึง
ปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้ความขัดแย้งและความตึงเครียดในทางจิตใจและทาง
สังคมลดน้อยลง อีกทั้งยังสร้างค่านิยมที่เหมาะสมกับปัจจุบันนี้ด้วย

จากคุณลักษณะที่แสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว
วัฒนา พุทธางกูรานนท์ (2526 : 5) ยังได้ประมวลลักษณะพิเศษของสื่อมวลชนไว้ดังนี้

1. สื่อมวลชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จะต้องมิสถาบันและกลุ่มสาธารณชนเพื่อจะ
สื่อสารไปสู่กลุ่มเป้าหมาย การผลิตรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ย่อมต้องการ
ผู้มีความรู้ ประสบการณ์อย่างกว้างขวางทางการประชาสัมพันธ์ สื่อสารมวลชนและการบริการ
องค์การ อีกทั้งเป็นตัวกลางสื่อสารติดต่อระหว่างกลุ่มชนภายในสถาบันและนอกสถาบันให้มีการ
ประสานงานกันได้อย่างได้ผล
2. สื่อมวลชนจะถ่ายทอดข่าวสารไปยังกลุ่มสาธารณชนได้โดยตรงอย่างรวดเร็วด้วย
เทคโนโลยีสมัยใหม่และเครื่องมือที่ทันสมัยในปัจจุบัน
3. สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นผู้คอยสังเกตุการณ์ รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
ฉับไว
4. จะช่วยตีความหมาย หรือวิเคราะห์ข่าวใหม่ให้ประชาชนได้เข้าใจมากขึ้น เสนอ
ความคิดเห็น โดยกำหนดหรือคาดคะเน เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าโดยการนำหลักฐานและข้อ
เท็จจริงมาประกอบการรายงานข่าวนั้น ๆ
5. สื่อสารมวลชนเป็นส่วนรวมจะนำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
หรือชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้ สิ่งที่กำลังขบเขคของสื่อสารมวลชนก็คือปัญหาทาง เศรษฐกิจ เครื่องมือ
ทางสื่อมวลชนที่ทันสมัย ระเบียบข้อบังคับที่ควบคุมสื่อมวลชน ตลอดจนการติดต่อสื่อสารระหว่าง
ประเทศซึ่งย่อมแตกต่างกันในเรื่องภาษา วัฒนธรรม การศึกษา ศาสนา ประเพณีและภูมิหลัง
ของแต่ละสังคม

6. ประชาชนกลุ่มเป้าหมายของสื่อสารมวลชนย่อมมีลักษณะภูมิหลัง สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพ พื้นฐานของชีวิตความสนใจ ตลอดจนมาจากสังคมที่แตกต่างกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและเข้าใจมวลชนอย่างละเอียดถี่ถ้วน การติดต่อสื่อสารจึงจะสัมฤทธิ์ผล
 7. ให้การศึกษาและช่วยถ่ายทอดวัฒนธรรมของแต่ละสังคมให้กลมกลืนกันได้ดี เป็นการลดช่องว่างระหว่างชนชั้นให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
 8. สื่อสารมวลชนสามารถติดต่อสื่อสารไปยังมวลชนในสังคมที่อยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ห่างไกลกันออกไปในท้องถิ่นทุรกันดาร และกลุ่มสาธารณชนที่อยู่กันเป็นกลุ่มก้อนตามเมืองใหญ่ ทั่วโลก โทรทัศน์และวิทยุสื่อสารได้อย่างฉับพลัน สามารถรับฟังความคิดเห็นต่อรายการจากประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้ในทันทีทันใด
 9. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในแต่ละชุมชนของสังคม ย่อมได้รับอิทธิพลของสื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ยังได้กระตุ้นมวลชนที่มีความสนใจร่วมกัน ให้ได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมตลอดจนร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ผลที่ได้รับก็คือ การเกิดประชาคมขึ้น
 10. วิธีการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนย่อมแตกต่างกันไปตามวิธีการเฉพาะตัวของสื่อมวลชนแต่ละชนิด ไม่ว่าจะเป็นการเสนอข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์หรือสิ่งพิมพ์อื่น การเสนอข่าวของสื่อมวลชนจึงเปรียบเหมือนกับเลขของกล่องถ่ายรูป ย่อมแตกต่างกันตามคุณภาพ ราคา วิธีการที่ใช้ และผู้ดำเนินงานทางด้านประชาชนกลุ่มเป้าหมายนั้นย่อมมีความคิดความสามารถที่จะรับสารแตกต่างกันตามพื้นฐานของความรู้ ประสบการณ์ สามารถเข้าใจความหมายในรูปแบบที่แตกต่างกัน
- บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสื่อมวลชนเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมก็คือ ความพยายามในการสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับสมัยปัจจุบันขึ้นในหมู่ประชาชน เช่น ค่านิยมแห่งความยุติธรรมทางสังคมและค่านิยมแห่งความรับผิดชอบ และวินัยทางสังคม ค่านิยมทั้งสองชนิดนี้จะช่วยสังคมมีความสุข มีความขัดแย้งและสับสนน้อยลง เพราะ ค่านิยมแห่งความยุติธรรมทางสังคมถ้ามีอยู่มากในหมู่ประชาชน จะมีผลทำให้การเล่นพวกเล่นพ้องน้อยลง การฉ้อราษฎร์บังหลวงน้อยลง และการใช้อำนาจอภิสิทธิ์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายต่อส่วนรวมจะน้อยลงไปด้วย ส่วนค่านิยมแห่งความรับผิดชอบ วินัยทางสังคม ถ้ามีอยู่มากในสังคมจะมีผลทำให้การทำลายสมบัติ

และทรัพยากรของชาติน้อยลง เช่น การทำลายป่า การทิ้งขยะบนท้องถนนจะน้อยลง รวมทั้ง การขับรถโดยไม่เคารพกฎจราจร การหลีกเลี่ยงไม่ยอมเสียภาษี ซึ่งบทบาทของสื่อมวลชนจะมุ่ง พัฒนาลักษณะดังกล่าวข้างต้นเป็น 4 ระดับ คือ

1. ระดับบุคคล ได้แก่ การให้ข่าวสาร ข้อคิด วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุง คุณลักษณะ เพื่อให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งการงานและสังคม เป็นต้น
2. ระดับกลุ่ม ได้แก่ การให้ข่าวสาร ข้อคิด วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร ที่ถูกวิธี การทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้มีพลังในการแก้ปัญหา และการต่อรอง เป็นต้น
3. ระดับชุมชน ได้แก่ การให้ข่าวสาร ข้อคิด วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการอบรมการพัฒนา ชุมชนที่รัฐและราษฎรกำลังเร่งพัฒนา เป็นต้น
4. ระดับชาติ ได้แก่ การให้ข่าวสาร ข้อคิด วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการศึกษา

จากภารกิจหน้าที่หรือบทบาทของสื่อมวลชนข้างต้น ทำให้เราสามารถระบุจุดหมายของ สื่อมวลชนได้ 5 ประการ ดังนี้

1. ด้านสารสนเทศ ได้แก่ การให้ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ ของสังคมและสถานการณ์ ของโลก
2. ความเกี่ยวพัน คือให้มีการรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น รู้จัก แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ วิวิจารณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ รวมทั้งรู้จักสร้างประชาคมให้เกิด ประโยชน์ต่อสังคม
3. ความต่อเนื่อง คือการให้รู้จักรักษาวินัยธรรมที่ดีไว้ และยอมรับในวัฒนธรรมใหม่ที่ สังคมยอมรับ และเห็นว่าเหมาะสมดีงาม
4. ความบันเทิง คือให้ได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด
5. การผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวในสังคมด้วยการรณรงค์โดยมีจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับ เรื่องทางสังคมภายในขอบเขตเมือง สังคม การพัฒนา เศรษฐกิจ การทำงาน และในบางครั้ง เป็นเรื่องทางศาสนา (ศิริชัย ศิริภายะ และกาญจนา แก้วเทพ 2531 : 104-105)

แนวทฤษฎีสื่อสารมวลชนเพื่อการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้สนองตอบการพัฒนาต่อบุคคล ชุมชน สังคมตลอดจนประเทศชาติ ในด้านต่าง ๆ สื่อมวลชนจะต้องตระหนักถึงหน้าที่อันพึงกระทำที่เหมาะสม อีกทั้งจะต้องเข้าใจ สถานภาพของตนเองตาม "ทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา" ที่ศิริชัย ศิริภายะ และ กาญจนา แก้วเทพ (2531 : 128-132) อธิบายไว้ว่า เกี่ยวกับลักษณะที่เหมาะสมของสื่อมวลชนใน ประเทศที่กำลังพัฒนานั้นไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ทั้งนี้เนื่องจากประเทศที่กำลังอยู่ระหว่างการพัฒนา ต่างก็มีเงื่อนไขทาง เศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันอย่างมากมาย และมักจะมีขาดสิ่งเหล่านี้เหมือนกันก็คือ โครงสร้างพื้นฐานทางการสื่อสาร ทักษะทางด้านอาชีพการสื่อสารแหล่งทรัพยากร ทางวัฒนธรรม ทรัพยากรทางการผลิตงานสื่อมวลชน และการมีผู้รับสารที่พร้อมจะรับสารจาก สื่อมวลชน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ก็คือ การที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาประเทศที่พัฒนาแล้ว ทางด้าน เทคโนโลยีด้านทักษะต่าง ๆ และผลผลิตทางวัฒนธรรมและประเทศที่กำลังพัฒนาต่างก็ ถือว่างานที่สำคัญที่สุดของประเทศก็คือ การพัฒนา เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม สถาบันอื่น ๆ จะต้องยอมตาม เพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ทฤษฎีพัฒนาการเกิดขึ้นมาจากสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เหมือนกันของประเทศที่กำลังพัฒนา และข้อจำกัดในการนำเอาทฤษฎีอื่น ๆ มาใช้กับสภาพของประเทศเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่เป็น การต่อต้านการต้องพึ่งพาและถูกรอบงำจากต่างชาติ และอำนาจนิยมแบบตามใจ ในแง่ของการสนับสนุนการใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาประเทศ เพื่อความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง การมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนั้นยัง เป็นการสร้าง เสริมความนิยมชมชอบในระบอบประชาธิปไตยโดยระดับหนึ่ง โดยการสื่อสารที่มีรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม ส่วนหนึ่งก็คือหลักการของความเป็นตัวเอง และการต่อต้านอำนาจนิยม และอีกส่วนหนึ่ง คือ การตระหนักถึงความต้องการที่จะประสบผลสำเร็จในการพัฒนาตามจุดหมาย ด้วยวิธีการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งหนึ่งที่ทำให้ทฤษฎีพัฒนาการของสื่อมวลชนมีความหนักแน่นก็คือ การยอมรับการพัฒนาเศรษฐกิจในตัวของมันเอง ซึ่งก็เกี่ยวข้องไม่ถึง "การสร้างชาติ" ซึ่งเป็นจุดหมายที่ค่อนข้างยากลำบากในประเด็นที่เสรีภาพของสื่อมวลชนและของหนังสือพิมพ์บางอย่างนั้นจำเป็นต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่จำกัดโดยสื่อมวลชนจะเพิ่มความรับผิดชอบในการช่วยให้จุดหมายของการพัฒนาประเทศบรรลุผลและในเวลาเดียวกันก็จะเป็นการมีจุดหมายร่วมกันแทนที่จะเป็นจุดหมายของแต่ละบุคคล สิ่งที่แปลกใหม่ ๆ ในทฤษฎีพัฒนาการของสื่อมวลชนก็คือ การเน้นในเรื่อง "สิทธิของการสื่อสาร" ตามมาตรา 19 ของปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่ง "ทุกคนมีสิทธิที่จะแสดง

ความคิดเห็นโดยเสรี สิทธิอันนี้รวมถึงเสรีภาพที่จะมีความเห็นโดยปราศจากการขัดขวางใด ๆ
ถึงแม้ว่าการจะหากรณีตัวอย่างตามทฤษฎีพัฒนาการของสื่อมวลชนนี้เป็นเรื่องที่ทำได้ยากก็ตาม
หลักการที่สำคัญของทฤษฎีนั้น มีดังต่อไปนี้

- สื่อมวลชนควรยอมรับ และดำเนินงานด้านการพัฒนาในแนวนโยบายของชาติที่ได้กำหนดไว้
- เสรีภาพของสื่อมวลชนควรถูกจำกัดตาม 1) ความสำคัญทางเศรษฐกิจ 2) ความต้องการการพัฒนาของสังคม
- สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญแก่เนื้อหาที่เป็นวัฒนธรรมและภาษาของประเทศไทย
- สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญต่อข่าวสารและสาระที่เกี่ยวกับประเทศอื่นที่กำลังพัฒนาซึ่งมีความใกล้ชิดกันในทางภูมิศาสตร์ ทางวัฒนธรรมหรือในทางการเมือง
- นักหนังสือพิมพ์ และเจ้าหน้าที่ของสื่อมวลชนแขนงอื่น ๆ จะต้องมีความรับผิดชอบและมีเสรีภาพในการเก็บรวบรวมข่าวสารและการเผยแพร่ข่าวสาร
- เพื่อประโยชน์ต่อจุดมุ่งหมายของการพัฒนา รัฐมีสิทธิเข้าแทรกแซง หรือกำจัดการดำเนินงานของสื่อมวลชน การใช้วิธีการตรวจพิจารณาเนื้อหา การให้เงินอุดหนุน การดำเนินงานหรือการเข้าควบคุมโดยตรง ถือว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล

สื่อมวลชนกับแผนพัฒนาประเทศ

จากความสำคัญของสื่อมวลชนนี้เอง รัฐบาลจึงได้นำ "แผนงานระบบสื่อมวลชน" เข้าไปไว้ในแผนพัฒนาประเทศ พ.ศ. 2530-2534 ตามที่ ประโยชน์ เจริญสุข และ วารินทร์ วงศ์หาญเขาวี (2529 : 103) ได้กล่าวถึงดังนี้

แผนงานระบบสื่อมวลชน

1. แนวคิด บทบาทหลักของสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา ได้แก่ การเผยแพร่ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคม และเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนทัศนะ และประสบการณ์ในหมู่สมาชิกของชุมชน ระบบสื่อมวลชนในชุมชนเมืองมีความได้เปรียบที่อยู่กับแหล่งข้อมูล และสามารถเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ครอบคลุมไปถึงชุมชนชนบทด้วย

2. ยุทธศาสตร์ การพัฒนาระบบสื่อสารมวลชน ควร เปิดโอกาสให้องค์กรที่มีหน้าที่ให้การศึกษา และให้ข่าวสารได้ใช้ระบบสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือช่วยในการดำเนินการ การพัฒนาดังกล่าวควร เน้นที่จะส่งเสริมบทบาทของ เอกชนอย่างกว้างขวางและลดระดับการควบคุมโดยองค์กรของรัฐลง

3. แผนงาน แผนงานการพัฒนาระบบสื่อสารมวลชนประกอบด้วย

- ปรับปรุงการดำเนินงานของหน่วยงานสื่อสารมวลชนให้มีความคล่องตัวในการบริหารแก่ชุมชนมากขึ้น
- ปรับปรุงทบทวนมาตรการการควบคุมการดำเนินงานของระบบสื่อสารมวลชนโดยรัฐให้องค์กร เอกชนมีบทบาทในการควบคุมตนเองมากขึ้น

ฉะนั้น สื่อมวลชนจะต้องตระหนักถึงภาระหน้าที่ของคนเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เพื่อการพัฒนา ก็คือ "มุ่งที่จะประทับแนวความคิดไว้ในดวงใจ สร้างเสริมเจตคติ (Attitude) และสอนทักษะให้แก่กลุ่มเป้าหมายตามที่ประเทศที่กำลังพัฒนาต้องการ" และเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ สิ่งที่จะใช้สื่อสารในประเทศที่กำลังพัฒนาจึงมีหน้าที่ใหญ่ ๆ ที่จะต้องทำ 4 ประการ คือ

1. เผยแพร่ความรู้ที่จะแจ้งให้ประชาชนทราบถึง เหตุการณ์ที่สำคัญ โอกาสอันตรายและการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมชนบทประเทศ และของโลก
2. จัดอภิปรายผู้คิดที่มีผลกระทบต่อชีวิตของชาติ หรือสังคมชนบทโดย ส่งออกอากาศ (หรือ/และสื่ออื่น ๆ)
3. สอนทักษะและ เจตคติที่ประชาชนต้องการนำมาใช้ ทำให้ชีวิตของงานดีขึ้น
4. สร้างสรรค์และคำจูนรากฐานของสมานฉันท์ทางสังคม (ส่นัน บัทมะทิน 2531 : 44)

สื่อมวลชนกับแผนพัฒนาชนบท

ส่วนนโยบายการพัฒนาประชาชนโดยเฉพาะในท้องที่ชนบท ได้มีส่วนสนับสนุนแนวทางการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวม ทั้งในด้านของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และเพื่อคุณภาพความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้ง เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่

ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น สื่อมวลชนซึ่งได้มีส่วน เป็นตัวพาหนะนำข่าวสาร เผยแพร่ความรู้ความ-
เข้าใจ เชื่อมโยงประสานและลดช่องว่างระหว่างประชาชนกับรัฐบาลใด โดยให้สอดคล้องกับแผน
พัฒนาชนบทในช่วงแผนฯ 6 ตามวัตถุประสงค์ กลยุทธ์ เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนในชนบทที่ค้อยโอกาสในทาง เศรษฐกิจและสังคม
ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น พร้อมทั้งปรับตัวให้เข้ากับสภาพ
ทาง เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้อย่าง เหมาะสม
2. กลยุทธ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาชนบทในระยะ
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จะมีกลยุทธ์ที่สำคัญ กล่าวคือ พัฒนาแหล่งพื้นที่ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและ
ความมั่นคงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สนับสนุนภาคเอกชนให้ เข้ามาลงทุนและมีส่วนร่วม
ในการพัฒนา พร้อมกับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีรายได้ เป็นการช่วย เหลือ
ตนเองได้มากขึ้น

3. เป้าหมาย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

- 1) เป้าหมายด้าน เศรษฐกิจ แก้ปัญหาของประชาชนในชนบทคือ เนื่องจากที่ได้
ดำเนินการไว้แล้วในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการผลิตในด้าน เกษตร-
กรรมของประชาชนในเขตล้าหลังให้มีอาหารเพียงพอแก่การบริโภค มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งส่งเสริม
ทางด้าน การผลิต การตลาด และการจ้างงานในชนบทเขตปานกลางและก้าวหน้า เพื่อสนับสนุน เป้า-
หมายการขยายตัวทาง เศรษฐกิจโดยส่วนรวมของประเทศ

- 2) ด้านสังคม ให้ประชาชนในชนบท เข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่
การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งให้มีความ
สามารถพึ่งตนเองได้ ในที่สุด และมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ และกำหนดวิถีชีวิตของ
ตนเองตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในชาติ (จปร.) (สำนัก
งานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2529 : 10-11)

สื่อมวลชนกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การที่สื่อมวลชนจะส่งข่าวสารความรู้ไปสู่ประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไป
ใช้พัฒนาตนเองและครอบครัว ซึ่งจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติ

ต่อไปนี้ สื่อมวลชนควรคำนึงถึงความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (จปฐ.) ว่ามีสาระสำคัญอย่างไรบ้าง

การนำ จปฐ. ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สำนักงานปลัดกระทรวง สาธารณสุข (2529 : 58-61) ได้กล่าวถึงดังนี้

1. ความหมายของ จปฐ.

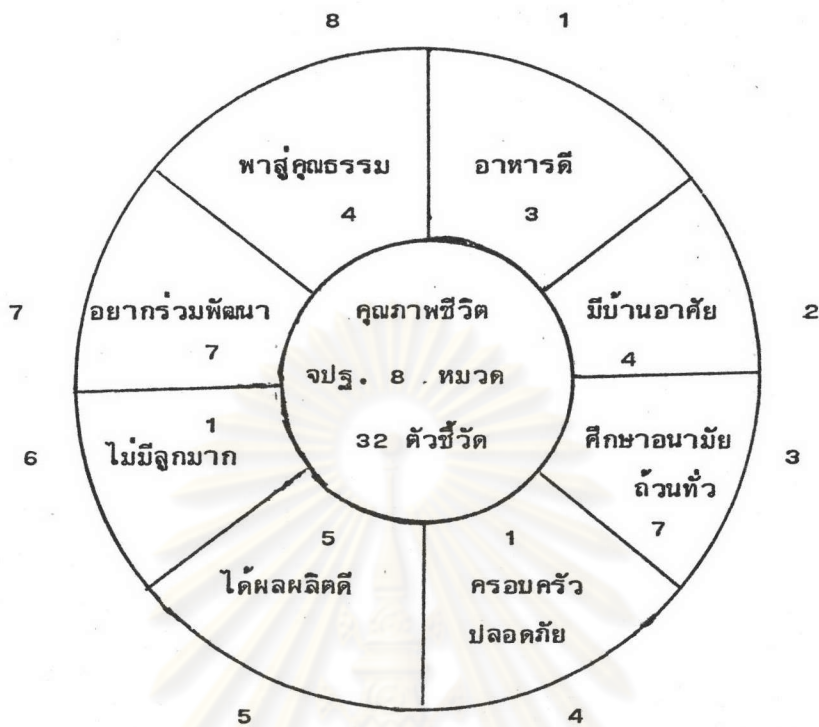
- 1) จปฐ. หมายถึง ความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคนในสังคม
- 2) จปฐ. หมายถึง สิ่งจำเป็นแก่การครองชีพพื้นฐานของบุคคลหรือเป็นความต้องการพื้นฐานขั้นต่ำของชุมชน เพื่อที่จะให้เป็นเกณฑ์ตรวจสอบได้ว่าในชุมชนหนึ่ง ๆ นั้นยังขาดแคลนในเรื่องใดบ้างและยังขาดแคลนแค่ไหน
- 3) จปฐ. หมายถึง ความต้องการขั้นที่มีชาวบ้านทุกคนหรือชุมชนควรจะมีหรือควรจะเป็น เพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุขพอสมควร (พออยู่พอกิน) ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ
- 4) จปฐ. หมายถึง ความต้องการต่ำสุดที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้นมาได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขพอสมควร

2. ความหมายของคุณภาพชีวิต

- 1) คุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ
- 2) คุณภาพชีวิตของประชาชนจะดี หมายถึง ครอบครัวนั้นหรือชุมชนนั้นได้บรรลุเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ครบถ้วนทุกประการ

3. เนื้อหา จปฐ.

ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จัดทำโดยโครงการพัฒนาสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ซึ่งมีทั้งนักวิชาการจาก 4 กระทรวงหลักผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม ตัวแทนของประชาชนและนักวิชาการอื่น ๆ ได้เสนอความจำเป็นพื้นฐานผ่านคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) และมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบแล้ว มีทั้งหมด 8 หมวด 32 หัวข้อ คือ

หมวดที่ 1 ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย (อาหารดี) มีตัวชี้วัดคือ

1. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการ และไม่มีการขาดสารอาหาร ในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
2. เด็กอายุตั้งแต่ 5-14 ปี ได้รับสารอาหารครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย
3. หญิงตั้งครรภ์ได้บริโภคอาหารอย่างถูกต้องเพียงพอซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 3,000 กรัม

หมวดที่ 2 ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (มีบ้านอาศัย) มีตัวชี้วัด คือ

4. บ้านเรือนมีสภาพคงทนถาวร อย่างน้อย 5 ปี
5. ครอบครัวมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านเรือนให้เป็นระเบียบ ถูกสุข-ลักษณะ

6. ครอบครัวมีส่วนถูกหลักสุขภาพ
7. ครอบครัวมีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอตลอดปี

หมวดที่ 3 ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริเวณสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ (ศึกษานามัยถ้วนทั่ว) มีตัวชี้วัดคือ

8. เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนป้องกันวัณโรค โรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปлио และหัด ครบตามเกณฑ์อายุ
9. เด็กวัยประถมศึกษาได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ
10. เด็กวัยประถมศึกษาได้รับวัคซีนป้องกันวัณโรค คอตีบ บาดทะยักและไทฟอยด์
11. ประชาชนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้
12. ครอบครัวได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ อาหารการกิน สุขภาพ-อนามัย กฎหมายชาวบ้าน และข่าวสารบ้านเมืองอย่างน้อยเดือนละครั้ง
13. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด
14. หญิงตั้งครรภ์ได้รับบริการทำคลอดและดูแลหลังคลอด

หมวดที่ 4 ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ครอบครัวปลอดภัย) มีตัวชี้วัด คือ

15. ประชาชนปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

หมวดที่ 5 ประชาชนมี การผลิต และหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ (ได้ผลผลิตดี) มีตัวชี้วัด คือ

16. ครอบครัวมีการปลูกพืชหมุนเวียนหรือพืชบำรุงดิน
17. ครอบครัวมีการใช้ปุ๋ยบำรุงดิน เพื่อเพิ่มผลผลิต
18. ครอบครัวมีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
19. ครอบครัวมีการป้องกันการระบาดของโรคสัตว์
20. ครอบครัวมีการใช้พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ทางราชการส่งเสริม

หมวดที่ 6 ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนการมีบุตรได้ตามต้องการ (ไม่มีลูกมาก) มีตัวชี้วัด คือ

21. คู่สมรสมีบุตรไม่เกิน 2 คน และสามารถใช้บริการคุมกำเนิดได้ตามต้องการ
- หมวดที่ 7 ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง และชุมชน (อยากร่วมพัฒนา) มีตัวชี้วัด คือ
22. ครอบครัว เป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
 23. หมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง
 24. หมู่บ้านร่วมกันบำรุงรักษาสาธารณสมบัติที่รัฐและชุมชนสร้างขึ้น
 25. หมู่บ้านร่วมกันบำรุงรักษามรดกทางวัฒนธรรม
 26. หมู่บ้านร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
 27. ประชาชนไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย
 28. กรรมการหมู่บ้านมีความสามารถวางแผนดำเนินการตามแผนและจัดระบบการบำรุงรักษาผลงานด้วยตนเองได้

หมวดที่ 8 ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น (หาสู่คุณธรรม) มีตัวชี้วัด คือ

29. ในหมู่บ้านมีความสามัคคีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน
30. บุคคลในครอบครัวมีการปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
31. บุคคลในครอบครัวไม่เล่นการพนันและไม่ติดสุราหรือสิ่งเสพติดอื่น ๆ
32. ครอบครัวไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ

ถ้าหากประชาชนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความจำเป็นพื้นฐาน 8 ประการดังกล่าวแล้ว ประชาชนก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้พัฒนาทั้งตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติอย่างสมบูรณ์

ผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อมวลชนในการให้ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ศึกษาและพิจารณานำผลงานวิจัยที่มีส่วนทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตรวมทั้งการเปิดรับสื่อมวลชน เพื่อแสวงหาความรู้ข่าวสารของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

ด้านสุขภาพอนามัย อารี วัลยะเสรี (2522 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) พบว่า สื่อมวลชนไทยช่วยในการให้การศึกษาเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการแก่แม่ในเรื่องต่าง ๆ อาทิ เช่น การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การป้องกันการเป็นโรคลายด์โปรตีนและแคลอรีหรือโรคลายด์อาหารจนการให้ภูมิคุ้มกันโรค เป็นต้น

มันทนา ทิมกร (2525 : 70 - 73) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การแพร่กระจายข่าวสารสาธารณสุขในระดับหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน" ศึกษาเฉพาะกรณีการให้ภูมิคุ้มกันโรคในเขตอำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อ 2525 การวิจัยปรากฏว่ามารดาในชนบทมีการเปิดรับข่าวสารสุขภาพอนามัยในอัตราที่สูง ส่วนใหญ่เคยเปิดรับจากวิทยุมาก เป็นอันดับหนึ่งและบุคคลากรสาธารณสุขของรัฐ เป็นอันดับสอง อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลต่อการยอมรับวัคซีนสูงกว่าสื่อมวลชน

ด้านความรู้เกี่ยวกับ เรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันโรคในเด็ก พบว่ามารดาในชนบทเกือบทั้งหมดไม่รู้เกี่ยวกับการรับวัคซีน ที่จำเป็นสำหรับเด็ก 2 ชนิด คือ วัคซีน บีซีจี และ ดีทีที และจำนวนบุตรที่เคยได้รับวัคซีนทั้งสองชนิดก็มีอัตราสูง

ส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับการยอมรับวัคซีน บีซีจี และดีทีที พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของการเปิดรับข่าวสาร เรื่องการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคกับการยอมรับวัคซีนบีซีจี และดีทีที เมื่อถูกควบคุมด้วยตัวแปรการคมนาคม ความเชื่อ แต่เมื่อ ถูกควบคุมด้วยตัวแปรทัศนคติที่มีต่อสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของการเปิดรับข่าวสารกับการยอมรับวัคซีนทั้งสองชนิดในกลุ่มมารดาที่ไม่พอใจต่อสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ

ผลของการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเผยแพร่ข่าวสารความรู้ในเรื่องสุขภาพอนามัยมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอนามัย เรื่องการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อบุคคลและสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงมีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอนามัย เรื่องการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประชาชนในชนบท

สมศรี วงศ์โรจน์กุล (2528 : 89) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเปิดรับสารความทันสมัยกับความรู้หลักการปฏิบัติทางสุขภาพอนามัยและทัศนคติต่อบุคคลากรทางสังคม" ซึ่งกลุ่มเป้าหมายคือ เกษตรกรในโครงการทดลองฟื้นฟูสภาพป่า เขาภูหลวงจังหวัด

นครรราชสีมาพบว่า สื่อวิทยุมีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ในการวางแผนครอบครัว และ เกษตรกร
รับฟังทุกวัน วิทยุจึง เป็นสื่อที่ เข้าถึงชาวชนบทอย่างกว้างไกลและทั่วถึง

ลักขณา มนธาคุผลิน (2524 : 94) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเผยแพร่ข่าวสาร
ด้านสาธารณสุขมูลฐานด้วย เอกสารเผยแพร่ เรื่องอนามัยครอบครัวกับผลสัมฤทธิ์จากการให้เอกสาร
เผยแพร่" จากกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยสตรีวัยเจริญพันธุ์ 200 คน เขตเทศบาลเมือง จังหวัด
ขอนแก่นพบว่า การเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุขมูลฐานด้วยเอกสารเผยแพร่ เป็นประโยชน์
อย่างมาก โดยเฉพาะผู้ที่มีสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมสูง และผู้ที่อ่าน เอกสาร เผยแพร่
บ่อยครั้ง

ด้านการวางแผนครอบครัว จากการศึกษา วชิระ สิงหะคเชนทร์ (2523 : 71)
เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง การใช้บริการสาธารณสุขและการวางแผนครอบครัวของสตรีไทย
ในวัยเจริญพันธุ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2520 พบว่า แหล่งที่มาของความรู้เรื่อง
การวางแผนครอบครัวนั้น เจ้าหน้าที่อนามัยและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่มีอิทธิพลมากที่สุด (ร้อยละ
50.80) รองลงมาคือญาติ พี่น้อง และเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 32.00) สื่อมวลชน (ร้อยละ 16.4)
และจากแพทย์ประจำตำบล (ร้อยละ 0.9) ตามลำดับ

ผลการวิจัยของอานนท์ แยมศรี (2525 : 34) เรื่อง "ลักษณะทางสังคมของผู้ที่ยอมรับ
การวางแผนครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยศึกษาสตรีตัวอย่างที่ใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด
13,641 คน เมื่อเดือน เมษายน 2514 พบว่า สตรีเหล่านั้นร้อยละ 53.3 ได้รับข่าวสารเรื่อง
การวางแผนครอบครัวจากเพื่อนและญาติ และทราบข่าวสารเรื่องนี้จากโทรทัศน์ร้อยละ 0.1
เท่านั้น

การศึกษาของ นิตยา คำเมือง (2525 : 93-101) เรื่อง "การเปิดรับสื่อมวลชน
เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของสตรีใน เขตเทศบาล เมืองขอนแก่น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
พฤติกรรมการ เปิดรับสื่อมวลชน เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของสตรีในเขต เทศบาลเมืองขอนแก่น
เพื่อทราบความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมการ เปิดรับสื่อเป็นอย่างไร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา
ครั้งนี้คือสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นที่สมรสแล้ว มีอายุระหว่าง 15-49 ปี จำนวน
200 คน พบว่า เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยด้าน เศรษฐกิจและสังคมได้แก่อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ
และรายได้กับการ เปิดรับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และนิตยสารแล้วปรากฏว่า

การเปิดรับสื่อมวลชนของสตรีในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น แตกต่างกันไปตามช่วงอายุเฉพาะ เรื่องช่วงเวลาเปิดรับสื่อมวลชนประเภทวิทยุ กล่าวคือ กลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 25 - 29 ปี จะเปิดรับสื่อมวลชนประเภทวิทยุในช่วงเช้า (06.00-09.00 น.) ในระดับที่สูงกว่ากลุ่มช่วงอายุที่น้อยกว่าและกลุ่มช่วงอายุที่สูงกว่า ส่วนช่วงเวลาในการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ ไม่แตกต่างกัน แต่จะแตกต่างกันในเรื่องความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ คือ กลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 25-29 ปี จะมีความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์สูงกว่ากลุ่มอายุที่น้อยกว่าและกลุ่มช่วงอายุที่สูงกว่า

ส่วนปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจพบว่าแตกต่างกันไปตามกลุ่มอาชีพคือ กลุ่มอาชีพรับราชการ จะมีความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อประเภทหนังสือพิมพ์และนิตยสารสูงกว่ากลุ่มอาชีพแม่บ้าน รับจ้าง ค้าขายและกลุ่มอาชีพเกษตรกรกรรม ส่วนสื่อมวลชนประเภทวิทยุปรากฏว่ากลุ่มอาชีพแม่บ้านมีจำนวนสูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ส่วนโทรทัศน์ปรากฏว่ากลุ่มอาชีพแม่บ้าน และกลุ่มอาชีพรับราชการ มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อดังกล่าวสูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนของสตรีในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น แตกต่างกันไปตามปัจจัยทาง เศรษฐกิจและสังคมในบางเรื่อง

ผู้วิจัยได้เสนอแนะไว้ว่า ในอนาคตควรวางนโยบายเพิ่มการรณรงค์ การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนให้มากที่สุด ในการที่จะเผยแพร่ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นและจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผนวกเข้าไปในรายการต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังความรู้พื้นฐานแก่ประชาชน และแก้ไขปรับปรุงรายการต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นอันจะเป็นผลให้การวางแผนครอบครัวในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตด้วย

เพ็ญศรี วงศ์สิโรจน์กุล (2525 : 102, 105-106) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "อิทธิพลสื่อกับการให้ความรู้การส่งเสริมเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายคือสตรีในอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น จำนวน 250 คน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มสตรีเป้าหมายเปิดรับทั้งวิทยุของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดขอนแก่นมากที่สุด ช่วงเวลาที่รับฟังมากที่สุดคือ 11.30-12.00 น. รายการวิทยุที่รับฟังน้อยที่สุดคือรายการแม่ ๆ ลูก ๆ และการวางแผนครอบครัว

และจากสื่อ 4 ชนิดคือสื่อบุคคล วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสายและป้ายประกาศ มีบทบาทให้ความรู้ความเข้าใจแตกต่างกัน สื่อบุคคลมีบทบาทมากที่สุด วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย และป้ายประกาศมีบทบาทรองลงมาตามลำดับ

ด้านอาชีพเกษตรกรรม ชัยชาญ มณีบุษย์ (2513 : 30) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษา การยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่เกี่ยวกับการปลูกข้าวของกสิกรในท้องที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้การเกษตรแผนใหม่ในการทำนาสาธิต ได้ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกนาสาธิตหลายวิธี ดังนี้

1. ใช้การอบรม
2. ใช้วิธีกำหนดงานให้สมาชิกทำ
3. ใช้วิธีให้สมาชิกได้ศึกษาจากเพื่อนสมาชิก
4. ใช้วิธีให้สมาชิกได้รับฟังความรู้ทางวิทยุกระจายเสียง
5. ใช้วิธีพาสมาชิกไปศึกษาและดูกิจการของสมาชิกอื่นที่ทำได้ผลดี
6. ใช้เอกสารเผยแพร่ ตลอดจนหนังสือพิมพ์

ผลปรากฏว่าสมาชิกได้รับความรู้เรื่องการทำนาสาธิต จากการประชุมกลุ่มร้อยละ 33 จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรร้อยละ 25 จากเพื่อนสมาชิกร้อยละ 21 จากวิทยุร้อยละ 10 จากการดูไร่นาของสมาชิกที่ทำได้ผลร้อยละ 9 และจากการอ่านข่าวหนังสือพิมพ์ร้อยละ 2 จะเห็นได้ว่าข่าวสารการเกษตรจากสื่อมวลชนประเภทหนังสือยังให้ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนค่อนข้างน้อย

กรมวิชาการเกษตร (2517 : 47) ได้รายงานการสำรวจภาวะการทำนามีและนาปรัง 2516 - 2517 ว่า วิทยุเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับการทำนาซึ่งโดยเฉลี่ยของทุกภาคแล้ว ชาวนาได้รับความรู้เกี่ยวกับการทำนาจากวิทยุประมาณร้อยละ 40 รองลงมาคือจากพนักงานเกษตรประมาณร้อยละ 32 และจากเอกสารของทางราชการและจากบริษัทเอกชนประมาณร้อยละ 7

จากการศึกษาเรื่องปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียนของเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ ของพิศมัย กระแสอินทร์ (2518 : 42) พบว่า การยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียนของเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ ขึ้นกับคุณลักษณะของเกษตรกรเองเช่น รายได้ ความรู้ สถานภาพในสังคม คุณลักษณะของเทคโนโลยี ตลอดจนคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่ใช้การคิดต่อสื่อสาร

สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนพบว่าอัตราการยอมรับมีความสัมพันธ์ระหว่างการรับฟัง รายการความรู้ทางการเกษตร ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่สนใจรับฟัง นาน ๆ ครั้ง รับฟังบ่อยครั้ง และรับฟังบ่อยครั้งที่สุด พบว่าผู้ที่สนใจฟังรายการทางวิทยุดังกล่าวยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ มากกว่าผู้ที่ไม่เคยสนใจรับฟังเลย

ประทุม ฤกษ์กลาง (2527 : 179-180) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อผู้เกษตรกรและการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดวิทยาการทางการเกษตร" โดยศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มผู้เกษตรกรโกรกตะไกล้ อำเภอกง และกลุ่มผู้เกษตรกรโคกเพชร อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา สรุปในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนพบว่า กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อผู้เกษตรกร ก่อให้เกิดการยอมรับและการแพร่กระจายนวัตกรรมทางการเกษตรทั้งกลุ่มผู้เกษตรกรโกรกตะไกล้ และกลุ่มผู้เกษตรกรโคกเพชร

กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อผู้เกษตรกร สามารถทำหน้าที่ในการแพร่กระจายนวัตกรรมได้ 3 ประการ คือ

- (1) เป็นช่องทางในการถ่ายทอดแพร่กระจายนวัตกรรมจากสมาชิกของกลุ่ม ไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคม
- (2) ช่วยลดช่องว่างความแตกต่างในด้านความรู้ระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมวิทยุกับผู้รับบริการเผยแพร่
- (3) ช่วยถ่ายทอดสารสนเทศจากสื่อมวลชนไปสู่สังคม

จากผลวิจัยดังกล่าว ประทุม ฤกษ์กลาง ได้เสนอแนะ กรมส่งเสริมการเกษตรให้สนับสนุนและส่งเสริมโครงการกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อผู้เกษตรกรต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง "การศึกษาบทบาทของสื่อที่มีต่อการยอมรับฝ่ายพันธุ์ใหม่ของสมาชิกนิคมสร้างตนเอง ลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา" ของยุพดี ชัยภักดิ์ (2523 : 79-80) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาว่า สื่อการทำแปลงสาธิต สื่อการประชุมอบรม และสื่อมวลชนมีบทบาททำให้สมาชิกยอมรับการปลูกฝ่ายพันธุ์ใหม่มากร้อยต่างกันเพียงใด (2) ศึกษาความแตกต่างของคุณสมบัติของสมาชิกนิคมที่ยอมรับการปลูกฝ่ายเร็วและยอมรับการปลูกฝ่ายช้า (3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกนิคมที่ยอมรับการปลูกฝ่ายเร็วและยอมรับการปลูกฝ่ายช้ากับการ เบ็ดรับสื่อประเภทต่าง ๆ

ผลการวิจัยดังกล่าวพบว่า ในระหว่างสื่อ 4 ชนิดคือ สื่อบุคคลสื่อการประชุมอบรม การทำไร้สาธิตและสื่อมวลชนนั้น สื่อบุคคลมีบทบาทในการยอมรับนวัตกรรมสาร เกษตรของสมาชิก นิคมมากที่สุด โดยมีสื่อการประชุมอบรม, สื่อมวลชน, สื่อการทำไร้สาธิต มีบทบาทต่อการยอมรับ นวัตกรรมสาร เกษตรของสมาชิกนิคมรองลงมาตามลำดับ และเมื่อ เปรียบ เทียบบทบาทของสื่อ แห่ง ละดูจับได้ดังนี้คือ

1. สื่อบุคคลมีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมสาร เกษตรของสมาชิกนิคมมากกว่าสื่อการ ประชุมอบรม สื่อมวลชนและสื่อการทำไร้สาธิต
2. สื่อการประชุมอบรมมีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมสาร เกษตรของสมาชิกมากกว่า สื่อมวลชน และการทำไร้สาธิต
3. สื่อการทำไร้สาธิตมีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรมสาร เกษตรของสมาชิกนิคมน้อย กว่าสื่อมวลชน

อีกทั้งผู้รับนวัตกรรม เร็วและช้าจะมีความถี่ในการ เปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคลและ สื่อมวลชนที่จะเปิดรับ ได้ทั่วประเทศมีบทบาทในการยอมรับนวัตกรรมสาร เกษตรของสมาชิกนิคมมากกว่า สื่อมวลชนที่เปิดรับในท้องถิ่น

จากการศึกษาถึงบทบาทของสื่อที่มีต่อการยอมรับการ เลี้ยงกุ้งก้ามกรามของสมาชิก โครงการส่งเสริมการ เลี้ยงกุ้งก้ามกรามของ เกษตรกรจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ศึกษาคือ อิศาดาว ภักดี (2525 : 70) พบว่าในทุกขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจ เกี่ยวกับนวัตกรรมคือขั้นความรู้ ขั้นการ ชักจูงใจ ขั้นการตัดสินใจ ยอมรับการเลี้ยงกุ้งก้ามกราม และขั้นการยืนยันการจะตัดสินใจนั้น สื่อ บุคคลมีบทบาทมากที่สุดในทุกขั้นตอน ส่วนคุณสมบัติของผู้รับนวัตกรรมมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการ ยอมรับ เร็วและช้า ผู้รับเร็วจะมีคุณสมบัติทางการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ การเป็นผู้ทำ การเป็นคนทันสมัยสูงกว่าผู้รับช้า นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้รับเร็ว เปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล ส่วนผู้รับช้าเปิดรับสื่อบุคคลมากกว่าสื่อมวลชน

ด้านข่าวสารการศึกษาและความรู้ทั่วไป แผนกอิสระวารสารศาสตร์และสื่อสาร- มวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ทำวิจัยเรื่อง "นิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้าน ชนบทไทย" เมื่อ พ.ศ. 2519 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาบทบาทของสื่อมวลชน คือวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่อการให้การศึกษาแก่ประชาชนนอกระบบโรงเรียนทางด้าน

ของข่าวสาร และความรู้สมัยใหม่แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทตามภาคต่าง ๆ ของไทยโดยศึกษาเกี่ยวกับนิสัยการรับสาร ตลอดจนความชอบ และความเชื่อถือของประชาชนต่อสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดรูปแบบ และเนื้อหาสาระของข่าวสาร เพื่อให้สอดคล้องกับนิสัยของประชาชนในหมู่บ้านชนบทของไทย และช่วยให้การวางแผนการใช้สื่อมวลชนให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาร่วมกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย

ตัวอย่างประชากรได้คัดเลือกจากจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งกำหนดให้เป็นตัวแทนลักษณะของชาวชนบทในแต่ละภาคคือ จังหวัดลำปาง กาญจนบุรี ขอนแก่น กระบี่และสงขลา รวมตัวอย่างทั้งหมด 524 คน

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สื่อวิทยุเข้าถึงประชาชนในชนบทมากที่สุดโดยที่ชาวชนบททุกระดับการศึกษาได้ใช้สื่อวิทยุอย่างเท่าเทียมกัน และสนใจรับฟังรายการวิทยุในแต่ละวันนั้นจะแตกต่างกันไปตามระดับอายุของชาวชนบท และจากการวิเคราะห์ความชอบไม่ชอบรายการวิทยุของชาวชนบทสรุปได้ว่า รายการประเภทข่าวเป็นรายการสาระประเภทเดียวที่ชาวชนบทชอบมากที่สุด มีส่วนรายการที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ เช่น รายการที่ให้การศึกษาสุขภาพอนามัย หรือรายการที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพและเศรษฐกิจยังไม่ได้ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร และยังพบว่า การโฆษณาทางวิทยุมิได้มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อสินค้าของชาวบ้านเลย

ในเรื่องทัศนคติบางประการต่อสื่อมวลชน เมื่อเปรียบเทียบการใช้สื่อมวลชนสี่ประเภทของชาวชนบทที่ทำการวิจัยแล้วพบว่า ชาวชนบทใช้สื่อวิทยุมากที่สุด (ร้อยละ 86.64) รองลงมาคือ ภาพยนตร์ (ร้อยละ 70.23) หนังสือพิมพ์กับนิตยสาร (ร้อยละ 43.70) และร้อยละ 26.34 ได้รับจากสื่อโทรทัศน์ (อ้างถึงใน นันทวัน สุชาโคและคณะ 2521 : 1-7)

กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน เมื่อ พ.ศ. 2521 พบว่า ผู้ฟังวิทยุในแต่ละจังหวัดมักจะฟังสถานีวิทยุประจำถิ่นมากกว่าสถานีวิทยุส่วนกลาง ผู้ฟังวิทยุเกือบทั้งหมดฟังข่าว สองรองลงมาคือบันเทิงสำหรับความรู้การศึกษาวัฒนธรรมและโฆษณา มีผู้ฟังครึ่งหนึ่งของผู้ฟังวิทยุทั้งหมด ผู้ที่มีอาชีพทางเกษตรกรรมให้ความสำคัญของวิทยุและโทรทัศน์สูงกว่าอาชีพอื่นเล็กน้อย (อ้างถึงใน นันทวัน สุชาโคและคณะ 2514 : 26-29)

อำพน สิงทโกวิทนธ์ และสวัสดิ์ ฤกษ์รัตนันท์ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ : 64-68) ได้สำรวจอิทธิพลการสื่อสารต่อความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัด

ร้อยเอ็ด และอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1. การฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้ราษฎรในท้องถิ่นชนบทมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

2. การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การประชุมชี้แจงข้อราชการของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการบอกกล่าวของญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เป็นแหล่งข่าวสำคัญที่ช่วยสร้างความตื่นตัวและความเข้าใจทางการเมือง

3. กระบวนการสื่อสารแบบสองจังหวะ คือใช้ทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคลผสมกัน เป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนในเขตชนบทไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีให้ผู้ให้ข่าวเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนับถือ เป็นคนที่มีลักษณะดึงดูดใจคนฟัง และสามารถเข้ากับชาวบ้านได้

4. ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง มักจะมีมากในบุคคลที่เป็นเพศชาย และพวกที่มีความรู้ในการอ่านและเขียนหนังสือไทยได้

มยุ ครุฑไชยันต์ (2529 : 81-83) ได้ทำการศึกษาถึงทัศนคติและความต้องการเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงที่รับฟังได้ในจังหวัดมหาสารคาม ของประชาชนจังหวัดมหาสารคาม การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อที่จะศึกษาทัศนคติและความต้องการเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงที่รับฟังได้ในจังหวัดมหาสารคาม ของประชาชนจังหวัดมหาสารคาม ศึกษาทัศนคติและความต้องการเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงของประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกันและเพื่อศึกษา เปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติและความต้องการเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงระหว่างประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลกับนอกเขตเทศบาล จังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในวัยแรงงานของจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 400 คน ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนมีความเห็นว่า การฟังวิทยุกระจายเสียงได้ประโยชน์ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และสามารถเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเองได้

2. รายการประเภทข่าวสาร และความรู้ เป็นรายการที่ประชาชนต้องการมากที่สุด โดยเฉพาะรายการเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ รองลงมาคือ รายการบันเทิง

3. ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีทัศนคติและความต้องการเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงต่างกัน

4. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีทัศนคติและความต้องการเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงแตกต่างกัน

จากการศึกษาเรื่อง "ความต้องการรายการวิทยุเพื่อการศึกษาทางวิทยุ และไปรษณีย์ของประกอบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ วิระ ศรีขาว (2529 : 72-74) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นผู้เรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ ที่ลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา 2525 ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เปิดทำการสอนได้แก่จังหวัดต่าง ๆ คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด และมุกดาหาร จำนวน 439 คน และเจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 15 คน รวม 454 คน

ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. ผู้เรียนส่วนใหญ่สนใจฟังรายการวิทยุเพื่อการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์และเห็นว่ารายการวิทยุมีประโยชน์ต่อการเรียนมาก นอกจากนั้น เนื้อหาของรายการวิทยุที่จัดออกมีตรงกับความต้องการ ตลอดทั้งสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. เนื้อหาของรายการวิทยุ ผู้เรียนต้องการให้เป็นการเสริมความรู้ในบทเรียนและมีการสอดแทรกคติธรรมและความคิดเข้าไปในรายการวิทยุด้วย
3. รูปแบบรายการวิทยุเพื่อการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ ผู้เรียนต้องการให้เป็นรูปแบบประเภทบรรยาย อภิปราย ละคร สารคดี สนทนาโต้ตอบ คู่กับผู้ฟัง และตอบปัญหา และพบปัญหาของผู้เรียนส่วนใหญ่คือ เวลาออกอากาศรายการวิทยุเพื่อการศึกษาทางวิทยุไปรษณีย์ ตรงกับเวลาทำงานของผู้เรียน จึงไม่สามารถรับฟังรายการวิทยุได้ทุกครั้ง เพราะต้องทำงานที่ไม่สามารถรับฟังรายการวิทยุได้ ส่วนปัญหาของเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกี่ยวกับการผลิตรายการวิทยุคือ ปัญหาด้านบุคลากรการบริหารและการประสานงาน เป็นส่วนใหญ่

วินัย ทิพย์สุวรรณ (2529 : 44-45) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความทันสมัยกับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดอุบลราชธานี" กลุ่มเป้าหมาย คือ

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอเมือง อำเภอเขมราช อำเภอตระการพืชผล อำเภอศรีเชียงใหม่ และกิ่งอำเภอโพธิ์ไทร จำนวน 647 คน จากการวิจัยได้ผลว่า

1. สื่อมวลชน กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์รายวันตามลำดับ
2. วิทยุ กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เลือกเปิดวิทยุที่บ้านตนเอง และเปิดรับเป็นบางครั้ง บางคราว สำหรับรายการวิทยุที่กลุ่มเป้าหมายให้ความสนใจ คือ รายการข่าว และจะเปิดรับวิทยุ ในช่วง เวลาข่าวตอนเช้า (07.00 - 08.00 น.)
3. โทรทัศน์ กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เปิดรับโทรทัศน์ที่บ้านของคนอื่นและเปิดรับทุกวัน รายการข่าวเป็นรายการที่กำนันผู้ใหญ่บ้านให้ความสนใจ ส่วนช่วงเวลาในการเปิดรับนั้น เป็นช่วง ข่าว (20.00 - 20.45)
4. หนังสือพิมพ์รายวัน บ้านตนเอง เป็นสถานที่ที่กลุ่มเป้าหมายเลือกอ่านหนังสือพิมพ์ รายวัน และสนใจข่าวเกี่ยวกับการบ้านการเมือง ซึ่งมักอ่านในช่วงเวลาเย็น (17.00 - 21.00 น.)
5. นิตยสาร กลุ่มเป้าหมายจะสนใจอ่านนิตยสารและประเภทสารคดีโดยอ่าน 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์และในช่วงเย็น (17.00 - 21.00 น.)
6. ภาพยนตร์ กลุ่มเป้าหมายมักจะชมเมื่อมีโอกาส เช่น คามงานวัด งานฉลองต่าง ๆ และชมภาพยนตร์ประเภทประวัติศาสตร์ วีรกรรม สงคราม กลุ่มเป้าหมายจะ เลือกดูในวันหยุด เสาร์ - อาทิตย์

งานวิจัยดังกล่าว นับเป็นแนวทางในการที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของอาจารย์มหาวิทยาลัยอีสานเหนือ ที่มีต่อบทบาทของสื่อมวลชน ในการให้การ ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และใช้เป็นข้อมูลสำคัญต่อการ ให้ข้อ เสนอและสื่อมวลชนทุกแขนง รวมทั้งสื่อมวลชนระดับท้องถิ่น เพื่อปรับปรุง เนื้อหาสาระ รายการ ให้ความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนต่อไป